

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΙΣ

ΤΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ ΠΕΡΙ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

ΥΠΟ ΤΟΥ Κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΓΟΥΣΤΗ

Ὁὗτω ἀποκαλεῖται ἡ ἀνταλλαγὴ ἀγαθῶν μεταξὺ διαφόρων ἐθνικῶν οἰκονομῶν. Τὸ γεγονός δτι διάφορος νομοθεσία, οἰκονομικὴ πολιτικὴ κ.τ.τ. ἰσχύουν ἀπὸ κράτους εἰς κράτος σημαίνει δτι προκειμένου περὶ διεθνούς ἐμπορίου δημιουργοῦνται προβλήματα, ὕψους καὶ ἐκτάσεως διαφόρου ἀπὸ τὰ συνήθως ἀπαντώμενα ἐντὸς τῶν Ἐθνικῶν Οἰκονομιῶν εἰς τὸν τομέα τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐμπορίου.

Αἱ εἰς διαφόρους ἐποχὰς ἀπόψεις ἐπὶ τοῦ πῶς θὰ ἔδει νὰ λειτουργῇ τὸ διεθνὲς ἐμπόριον ἐπηρεάσθησαν εἰς μεγάλην κλίμακα καὶ ἀπὸ τὰς ἐπικρατοῦσας ἐκάστοτε δοξασίας περὶ τοῦ πολιτικῆς δέον γενέσθαι, προκειμένου περὶ ἀτόμων, δμάδων καὶ ἐθνικῶν συνόλων. Τουτέστι μετ' ἀσφαλείας δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ δτι, οὐδέποτε σχεδὸν μόνοι οἱ οἰκονομικοὶ παράγοντες διεμόρφωσαν τὴν πρᾶξιν καὶ τὴν θεωρίαν τοῦ διεθνούς ἐμπορίου.

Ἡ σύγχρονος θεωρία τοῦ διεθνούς ἐμπορίου ἀρχίζει οὐσιαστικῶς με τοὺς κλασικοὺς οἰκονομολόγους, ἰδιαίτατα δὲ με τὸν David Ricardo.

Σύντομος ἀνασκόπησις τῆς θεωρίας τοῦ διεθνούς ἐμπορίου

A. Ὁ Ricardo καὶ οἱ κλασικοὶ

Τὸ θέμα τὸ ὁποῖον ἀπησχόλει τοὺς κλασικοὺς περισσότερο παντὸς ἄλλου ἦτο νὰ διατυπώσουν ἐντὸς τῶν πλαισίων μιᾶς λογικῆς συμπαγοῦς θεωρίας τὸν ἐσῶτερον μηχανισμόν δυνάμει τοῦ ὁποίου θὰ ἤδύνατο νὰ ἀντιληφθοῦν :

1. τὸ διατὶ συντελεῖται ἡ διεθνὴς ἀνταλλαγὴ τῶν ἀγαθῶν, καὶ
2. πῶς γίνεται ὁ καταμερισμὸς τῆς κατ' ἀκολουθίαν προκυπτούσης ὠφελείας.

Πρὶν ἢ ἀσχοληθῇ τις με τὰς λογικὰς λεπτομερείας καὶ παραδοχὰς τῆς θεωρίας τῶν συγκριτικῶν δαπανῶν (ἣτις ἦτο καὶ παραμένει μία ἐκτακτὸς ὕψηλῆς ποιότητος προσφορά τοῦ Ricardo καὶ τῶν κλασικῶν), θὰ ἦτο σκόπιμον νὰ διεξέλθῃ δι' ὀλίγων τὰς πραγματικὰς συνθήκας ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐκυφορήθη ἡ θεωρία τῶν κλασικῶν.

Κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα, αἰῶνα κατ' ἐξοχὴν βιομηχανικῶν ἐπαναστάσεων, ὡς εἴθισται νὰ ἀποκαλεῖται ἡ περίοδος αὕτη τῆς οἰκονομικῆς ἱστορίας τῶν Δυτικοευρωπαϊκῶν ἐθνῶν, παρατηροῦνται τὰ κάτωθι φαινόμενα ἀποτελοῦντα χαρακτηριστικὰς ἐξελίξεις :

- I. Πλήρης σχεδὸν ἐλευθερία μετακινήσεως ἐργασίας καὶ κεφαλαίου.
- II. Προϊούσα ἐξειδίκευσις τῆς παραγωγικῆς βάσεως τῶν διαφόρων Ἐθνῶν.
- III. Ἐλλειψις μονοπωλιακῶν καταστάσεων καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν ἀγαθῶν καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς.
- IV. Σχεδὸν πλήρης ἀποχὴ τοῦ κράτους ἀπὸ ρυθμιστικὰς παρεμβάσεις εἰς τὰ τοῦ οἰκονομικοῦ βίου.

Μετὰ τὴν σύντομον αὐτὴν γενικωτάτην ἀπαρίθμησιν τῶν πραγματικῶν γεγο-

νότων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἄς ἴδωμεν τί ἦτο ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀπησχόλει τὸν Ricardo. Τὸ ὅτι συντελεῖται διεθνῆς καταμερισμὸς τῶν ἔργων μεταξύ τῶν τροπικῶν περιοχῶν καὶ ἐκείνων τῆς Βορειοδυτικῆς Εὐρώπης εἶναι : 1) ἀναμφισβήτητον καὶ 2) πάρα πολὺ εὐκόλον νὰ ἐρμηνευθῇ. Αἱ μὲν τροπικαὶ περιοχαὶ παράγουν διαφόρους καρποὺς καὶ φρούτα τὰ ὅποια εἶναι ἀδύνατον νὰ εὐδοκιμήσουν εἰς τὴν Βόρειον Εὐρώπην, ἡ δὲ Βόρειος Εὐρώπη, ἀντιστοίχως, παράγει βιομηχανικὰ προϊόντα καὶ μηχανήματα ἀκριβείας, τὰ ὅποια δι' ἓνα ἀρκετὰ σημαντικὸν χρονικὸν διάστημα θὰ πρέπει νὰ ὑποθέσῃ τις ὅτι δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ παραχθοῦν εἰς ἀξιολόγους ποσότητας ἀπὸ τὰς περισσοτέρας χώρας τῆς Ἀφρικῆς.

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀπησχόλει τὸν Ricardo περισσότερο παντὸς ἄλλου ἦτο τὸ διατὶ δὲ συντελεῖται ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων μεταξύ τῆς Ἀγγλίας π.χ. καὶ τῆς Γαλλίας, χωρῶν αἵτινες ἀπὸ πλευρᾶς ἀνθρωπίνης νοστορίας καὶ φυσικοῦ περιβάλλοντος διαθέτουν πάρα πολλὰ κοινὰ σημεῖα.

Αὐτοῦ τοῦ τύπου τοῦ φαινομένου ἐπεδίωκε τὴν ἐρμηνείαν ὁ Ricardo. Πρὸς τοῦτο, διετύπωσε τὴν θεωρίαν τῶν συγκριτικῶν δαπανῶν. Ἡ θεωρία αὕτη ὡς μία λογικὴ κατασκευὴ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι κατὰ βάσιν ἰσχυρά. Βεβαίως μὲ τὴν ἀλλαγὴν τῶν πραγματικῶν συνθηκῶν ἣτις ἔχει ἐπέλθει, ἀπὸ τὸν καιρὸν ὅπου ὁ Ricardo διετύπωσε τὰς ἀπόψεις αὐτάς, ἔν σημαντικὸν μέρος τῆς πραγματικῆς χρησιμότητος αὐτῆς τῆς θεωρίας ἔχει, καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτόν, μειωθῇ.

Ἐν ὀλίγοις ἡ θεωρία αὕτη ἰσχυρίζεται τὰ ἀκόλουθα καὶ βασίζεται ἐπὶ τῶν κάτωθι παραδοχῶν :

1. Ὅτι ὑπάρχει εἰς συντελεστὴς τῆς παραγωγῆς ὅστις καὶ προσδιορίζει τὴν ἀξίαν τῶν ἀγαθῶν, ἡ ἐργασία.
2. Ὅτι αἱ τιμαὶ τῶν ἀγαθῶν διαμορφούμεναι ὑπὸ καθεστῶς πλήρους συναγωνισμοῦ παρουσιάζουν ἀντιστοιχίαν μὲ τὸ κόστος τῆς παραγωγῆς.
3. Ὅτι εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν χωρῶν ὑπάρχει ἀπόλυτος εὐχέρεια μετακινήσεως τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, ἢ καλύτερον τοῦ ἐνὸς συντελεστοῦ τῆς παραγωγῆς, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν συμβαίνει οὐδόλως προκειμένου περὶ διεθνῶν μετακινήσεων τῶν ἰδίων παραγόντων.
4. Ὅτι ὑπάρχουν δύο χώραι καὶ δύο ἀγαθὰ.
5. Ὅτι δὲν ὑπάρχουν ἀνιοῦσαι καὶ κατιοῦσαι παραγωγικαὶ δαπάναι ἦτοι, ἐν ὀλίγοις, ὅτι δὲν ὑπάρχει θετικὴ ἢ ἀρνητικὴ Οἰκονομία ἐκ τῆς εἰς ὑψηλὴν ἢ χαμηλὴν κλίμακα παραγωγῆς.

Ἡ ὑπόθεσις περὶ πλήρους ἀμετακινήσεως τῆς ἐργασίας διεθνῶς περισσότερο πάσης ἄλλης ἀποτελεῖ τὴν ἐξήγησιν τοῦ διατὶ ὁ ὅρος «συγκριτικαὶ δαπάναι» εἶναι ὁ χαρακτηριστικὸς ὅρος τοῦ ὅλου Ρικαρδιανοῦ σχήματος. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν χωρῶν μὲ πλήρη δυνατότητα τῆς ἐργασίας νὰ μετακινήται ἢ ἀπόλυτος (καὶ οὐχὶ ἢ συγκριτικὴ) διαφορὰ τοῦ κόστους εἶναι ὁ διαμορφωτικὸς παράγων τῆς ἀξίας. Διεθνῶς ὅμως, ὅπου ἡ ἐργασία δὲν μετακινεῖται —ἐπαναλαμβάνεται δὲ ὅτι τοῦτο ἀποτελεῖ θεωρητικὴν παραδοχὴν τῆς θεωρίας τοῦ Ρικάρντο— ἡ ἐξειδίκευσις δὲν συντελεῖται παρὰ διὰ τῶν συγκριτικῶν δαπανῶν καὶ μόνον. Κατὰ τὸν Ρικάρντο, εἰς τὸ ἐσωτερικὸν μιᾶς χώρας δὲν νοεῖται παραγωγὴ τοῦ ἀγαθοῦ X εἰς μίαν περιοχὴν τῆς χώρας, ὅταν εἰς ἄλλην τινὰ περιοχὴν τὸ αὐτὸ ἀγαθὸν δύναται νὰ παραχθῇ εὐθηνότερον (ἦτοι διὰ χρησιμοποίησεως ὀλιγωτέρας ἐργασίας). Μετακινή-

σις ἐργασίας πρὸς τὴν πρώτην περιοχὴν θὰ ἔρριπτε ἐν συνεχείᾳ τὰς τιμὰς. Τοῦτο διεθνῶς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ διότι, ἐπαναλαμβάνομεν, ἡ ἐργασία εἰς τὸ Ρικαρτιακὸν σχῆμα δὲν δύναται νὰ κινήθῃ διεθνῶς. Κατ' ἀκολουθίαν μία χώρα εἶναι νοητὸν καὶ εἰς τὰ 2 προϊόντα α καὶ β νὰ δύναται νὰ πραγματοποιήσῃ χαμηλότερον ἀπόλυτον κόστος ἀπὸ τὴν ἄλλην, θὰ ἔδει ὁμοίως, κατὰ τὸν Ρικάρντο, νὰ συγκεντρώσῃ τὰς προσπάθειάς της εἰς αὐτὸν τὸν τομέα ὅπου κατὰ μονάδα ἐργασίας ἔχει, συγκριτικῶς τὴν δυνατότητα νὰ ἐπιτύχῃ τὸ μικρότερον κόστος καὶ κατ' ἀκολουθίαν τὴν μεγαλύτεραν ὠφέλειαν.

Ἄς υποθέσωμεν 2 χώρας τὴν Α καὶ Β, αἵτινες παράγουν τὰ ἀγαθὰ α καὶ β .

Πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ διεθνoῦς ἐμπορίου αἱ χῶραι αὗται θὰ ἦσαν ὑποχρεωμένοι, ἵνα καλύψουν τὰς ἀνάγκας τῆς ἐγγωρίου αὐτῶν καταναλώσεως, νὰ παράγουν καὶ ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ προϊόντα, ἔστω καὶ ἂν δὲν ἦσαν πάρα πολὺ κατὰλληλοι οἰκονομικῶς νὰ πράξουν τοῦτο, μὲ τὸ χαμηλότερον δυνατόν κόστος.

Ἐπιθέσατε, λέγει ὁ Ricardo, ὅτι ἀπὸ τὴν κατάστασιν αὐτὴν μεταπηδῶμεν εἰς ἑτέραν ἣτις διαλαμβάνει διεθνή ἀνταλλαγὴν ἀγαθῶν. Τότε ἐκάστη χώρα, παρ' ὅλον ὅτι τεχνικῶς εἶναι ἱκανὴ νὰ παράγῃ καὶ τὰ δύο προϊόντα, θὰ ἔδει νὰ συγκεντρώσῃ τὰς προσπάθειάς αὐτῆς εἰς τὴν παραγωγὴν ἐκείνου τοῦ ἀγαθοῦ εἰς τὸ ὅποιον συγκριτικῶς, θὰ ἔχῃ τὴν μεγαλύτεραν παραγωγικότητα τῆς ἐργασίας. Ὡς προσφωῶς παρητήρησεν ὁ Ἀμερικανὸς οἰκονομολόγος Samuelson, ἡ πεμπτοῦσία τῆς θεωρίας τῶν συγκριτικῶν δαπανῶν δύναται νὰ διατυπωθῇ μὲ τὸ παράδειγμα κατὰ τὸ ὅποιον ὁ καλύτερος δικηγόρος μιᾶς πόλεως συμβαίνει νὰ εἶναι καὶ ὁ καλύτερος δακτυλογράφος. Ὁ δικηγόρος αὐτὸς θὰ ἔπρεπε νὰ συγκεντρώσῃ τὰς προσπάθειάς του εἰς τὴν δικηγορίαν, δοθέντος τοῦ περιορισμένου ἀριθμοῦ ὥρων ἐργασίας τὰς ὁποίας διαθέτει, διότι ἐκεῖ ὑπερτερεῖ συγκριτικῶς πολὺ περισσότερο τῶν ὑπολοίπων κατοίκων τῆς πόλεως αὐτῆς ἀπὸ ὅτι ὑπὸ τὴν ιδιότητα αὐτοῦ ὡς δακτυλογράφου, ὅπου καὶ ἐκεῖ μὲν ὑπερτερεῖ ἀλλὰ κατὰ 20% τῶν ὑπολοίπων κατοίκων π.χ. ἐνῶ ὡς δικηγόρος κατὰ 100%.

Τὸ πρόβλημα τὸ ὅποιον δὲν ἀπασχόλησε τὸν Ricardo ἦτο εἰς ποῖον σημεῖον τῶν πραγματικῶν ὄρων ἀνταλλαγῆς τῶν προϊόντων $\alpha : \beta$ θὰ συνετελεῖτο ἡ παγκόσμιος ἐξισορρόπησις προσφορᾶς καὶ ζητήσεως καὶ κατ' ἀκολουθίαν πῶς θὰ διμορφουνοῦτο οἱ ὅροι τοῦ ἐμπορίου μεταξὺ τῶν χωρῶν Α καὶ Β. Ἐν ἄλλαις λέξεσι ὁ Ricardo παρημέλησε νὰ συμπεριλάβῃ, ὡς θὰ ὄφειλε, εἰς τὸ σύστημα τῶν λογικῶν του συλλογισμῶν τὸν παράγοντα τῆς ζητήσεως.

Αὐτὴν τὴν μερικὴν ἀνεπάρκειαν τοῦ Ρικαρδιανοῦ συστήματος προσεπάθησε καὶ ἐπέτυχε ἐν πολλοῖς νὰ καλύψῃ ὁ J. S. Mill. Οὗτος παρεδέχθη ὅτι οἱ ὅροι τοῦ ἐμπορίου μεταξὺ τῶν ἐξαγωγίμων τῆς χώρας Α καὶ τῆς χώρας Β θὰ ἐπαγιοῦντο εἰς κάποιον σημεῖον εὐρισκόμενον ἐντὸς τῶν πλαισίων τῶν πραγματικῶν ὄρων ἀνταλλαγῆς μεταξὺ τοῦ προϊόντος α καὶ τοῦ προϊόντος β εἰς τὰς χώρας Α καὶ Β, πρὸ τῆς πραγματοποιήσεως διεθνῶν ἀνταλλαγῶν ἀγαθῶν ἦτοι :

Ἐὰν μία ἡμέρα ἐργασίας δύναται νὰ παράγῃ εἰς τὴν χώραν Α 6 μονάδας ἀπὸ τὸ ἕνα προϊόν καὶ 10 ἀπὸ τὸ ἄλλο καὶ εἰς τὴν ἑτέραν Β ἀπὸ τὸ ἕνα προϊόν καὶ 7 ἀπὸ τὸ ἄλλο, τότε μετὰ τὴν ἐναρξιν τοῦ διεθνoῦς ἐμπορίου ἢ διεθνῆς ἀνταλλαγῆς ἀγαθῶν θὰ ἔτεινε νὰ σχηματίσῃ τὴν τιμὴν τῆς ἰσορροπίας εἰς σημεῖον

τι εύρισκόμενον μεταξύ τῶν ὄρων $\frac{6\alpha}{10\delta}$ καὶ $\frac{6\alpha}{7\delta}$. Εἰς ποῖον ἀκριβῶς σημεῖον, ἔαν δηλ. ὁ καθορισμὸς τῆς τιμῆς ἰσορροπίας θὰ ἐπλησίαζε πρὸς τὸ $\frac{6\alpha}{10\delta}$ ἢ πρὸς τὸ $\frac{6\alpha}{7\delta}$, αὐτὸ δύναται νὰ καθορισθῆ μόνον διὰ τῆς συμπεριλήψεως τῆς παγκοσμίου

ζητήσεως εἰς τὸ ἀναλυτικὸν σχῆμα τοῦ Ricardo. Διὰ τῆς μεθόδου αὐτῆς ὁ J. S. Mill κατέδειξεν ὅτι, ἔαν ἡ χώρα A εἶναι πάρα πολὺ μεγάλη καὶ ἡ χώρα B πάρα πολὺ μικρῆ, ἡ ζήτησις θὰ συμπαρέσυρε τὴν μικρὰν ποσοστικῶς παραγωγὴν τῆς χώρας κατὰ τρόπον ὥστε, ἡ τιμὴ τοῦ κυρίου ἐξαγωγίμου προϊόντος τῆς χώρας B, ἦτοι θ , νὰ ἀνῆρχετο εἰς ὕψηλὸν ἐπίπεδον ἐν σχέσει μὲ τὴν τιμὴν τοῦ προϊόντος α . Αὐτὸ ὅμως θὰ ἐσήμαινε ὅτι ἡ χώρα B θὰ ἐπετύγγανε πάρα πολὺ καλὰς τιμὰς διὰ τὰ ἐξαγωγίματά της. Ἀλλὰ τότε, ἡ ἐκ τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ διεθνoῦς ἐμπορίου προκύψασα ὠφέλεια θὰ ἐπήγαινε σχεδὸν κατ' ἀποκλειστικότητά πρὸς τὴν χώραν B. Ὡς εὐλογον συμπέρασμα προκύπτει ὅτι, ὑπὸ τὰς παραδοχὰς τῆς Ρικαρδιανῆς ἀναλύσεως, ἡ χώρα ἐκείνη ἀποκομίζει τὸ μέγιστον δι' αὐτὴν ὄφελος ὅπερ δύναται νὰ προκύψῃ ἐκ τοῦ διεθνoῦς ἐμπορίου, τῆς ὁποίας τὸ προϊόν εἰς οὐ τὴν παραγωγὴν ἐπιδίδεται ζητεῖται ἐντόνως καὶ ἀπὸ ἰσχυροὺς οἰκονομικῶς γείτονας.

Ἐρωτᾶται ποῖον εἶναι τὸ κυριώτερον ἢ τὰ κυριώτερα μειονεκτήματα τῆς κλασικῆς θεωρίας τοῦ διεθνoῦς ἐμπορίου. Περιληπτικῶς τὸ ἐρώτημα τοῦτο δύναται νὰ τύχῃ ἀπαντήσεως ὡς κάτωθι :

1. Δὲν εἶναι καθόλου εὐκολον νὰ προσδιορισθῆ μὲ ἀπόλυτον σαφήνειαν τι σημαίνει ὁ ὄρος πραγματικαὶ δαπάναι παραγωγῆς ἐπὶ τοῦ ὁποίου τόσον πολὺ βασίζεται ἡ θεωρία τῶν κλασικῶν καὶ εἰδικώτερον τοῦ Ricardo.

2. Μὲ τὴν παραδοχὴν ὅτι εἰς μόνον συντελεστῆς παραγωγῆς ὑπάρχει, ἡ ἐργασία, καὶ μὲ τὴν πρόσθετον σιωπηρὰν παραδοχὴν ὅτι ἡ παραγωγὴ τῶν ἀγαθῶν συντελεῖται μὲ σταθερὰς δαπάνας παραγωγῆς (ἀνευ δηλ. ἀνιόντων καὶ κατιόντων ἐξόδων), δὲν παρέχει ἡ θεωρία τοῦ Ρικάρντο ὡς ἀρχικῶς διευτυπώθη, τὴν δυνατότητα κατασκευῆς λογικῶς συμπαγοῦς θεωρητικοῦ σχήματος, ἐρμηνεύοντος καὶ ἀναλύοντος ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὸ σπουδαιότατον θέμα τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως.

3. Δὲν ἀποδίδει, ἡ θεωρία τῶν κλασικῶν, τὴν δέουσαν σημασίαν εἰς τὰς μεταβολὰς τοῦ εἰσοδήματος ὡς ἐξισορροπητικοῦ παράγοντος τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν.

B. Ἡ σύγχρονος θεωρία

Οἱ κλασικοί, καὶ ὅταν τοῦτο δὲν διευτυπῶτο εὐθέως, παρεδέχοντο :

1. Τὴν θεωρίαν τοῦ J. B. Say, ὅτι ἐν τῇ οἰκονομίᾳ ὑπῆρχον μηχανισμοὶ ἐξασφαλίζοντες τὴν μόνιμον ἐπίτευξιν πλήρους ἀπασχολήσεως τῶν ἐν δεδομένῃ στιγμῇ ὑπαρχόντων συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς.

2. Τὴν ποσοτικὴν θεωρίαν τοῦ χρήματος.

Τὰς ἐλλείψεις τῆς θεωρίας τῶν κλασικῶν ἐπεχείρησαν καὶ ἐν πολλαῖς ἐπιτυχῶς, νὰ καλύψουν οἱ διαπρεπεῖς οἰκονομολόγοι Marshall, Haberler, Viner καὶ Keynes. Δέον νὰ σημειωθῆ ὅτι οἱ ἀνωτέρω δὲν ἐπεχείρησαν ἀπλῶς νὰ καλύψουν τὰ κενὰ καὶ τὰ σφάλματα τρόπον τινά, εἰς τὴν θεωρητικὴν κατασκευὴν καὶ τὰς

δοξασίας του Ricardo και του Mill. Είς πλείστας περιπτώσεις, πέραν των ανωτέρω, συνετελέσθη και μία επέκτασις των έρμηνευτικών δυνατοτήτων τής δλης θεωρίας του διεθνούς έμπορίου.

Είς τας ακόλουθους παραγράφους εξετάζεται έν συντομία ή συμβολή των ώς άνω μνημονευθέντων οικονομολόγων.

Η συμβολή του Marshall εις την θεωρίαν του διεθνούς έμπορίου συνίσταται εις την συμπλήρωσιν, κατά κύριον λόγον τής παλαιότερον λαβούσης χώραν συμβολής του J. S. Mill. Πάντως, ή έννοια τής χρησιμότητος και των καμπυλών προσφορᾶς (offer curves) όμοι μετὰ των έννοιών των προσόδων (surpluses) των καταναλωτών και των παραγωγών, άπετέλεσε χαρακτηριστικήν και ουσιώδη προσφοράν του Marshall εις την θεωρίαν του διεθνούς έμπορίου.

Από πλευρᾶς δαπανών παραγωγής, έτονίσθη δέ τοϋτο εις προηγουμένας παραγράφους, ή κυρία άδυναμία τής Ρικαρδιανής θεωρίας έγκειται εις τὸ ότι δια τής παραδοχής τής ύπάρξεως ένδς μόνου συντελεστοϋ και σταθερών έξόδων παραγωγής, δέν ήτο δυνατόν νά έρμηνευθοϋν θεωρητικά σχήματα εις τὰ όποια ή έξειδίκευσις δέν έφθαιε μέχρι του σημείου όπου έκάστη χώρα θά παρήγε μόνον εκείνο τὸ προϊόν εις τὸ όποιον θά έτύγχανε νά έχη συγκριτικῶς την μεγαλυτέραν ύπεροχήν. Έν συνεχείᾳ, δια τής μη ύπάρξεως του ένδεχομένου όποτε θά έπεκράτουν κατιόντα έξοδα, δέν ήτο δυνατόν έντός τής άρχικῆς διατυπώσεως τής θεωρίας των συγκριτικῶν δαπανών νά εξετασθοϋν ώρισμένοι περιπτώσεις κατά τας όποιᾶς θά ήσαν σκόπιμοι άποκλίσεις προσωρινᾶί από τὸ καθεστῶς του πλήρους διεθνούς έμπορίου.

Είς αϋτήν την κατηγορίαν των προβλημάτων θά ήτο δυνατόν νά ένταχθῆ μερικῶς και τὸ πρόβλημα των καθυστερημένων οικονομικῶς χωρῶν.

Τήν ώς άνω ουσιώδη άδυναμίαν τής κλασικῆς θεωρίας έκάλυψε εις σημαντικήν έκτασιν ο Haberler τὰ κύρια σημεῖα τής συμβολής του όποιου είναι τὰ ακόλουθα :

Διά τής άποφυγῆς τής παραδοχής τής θεωρίας περι σταθερών έξόδων και τής θεωρίας κατά την όποιαν ή έργασία είναι ο παράγων όστις καθορίζει την άξίαν των άγαθῶν, έ χρησιμοποίησε μιαν καμπύλην παραγωγής και ύποκαταστάσεως (production — substitution curve) ήτις είναι κατά τοιοϋτον τρόπον κατεσκευασμένη, ώστε έκαστον σημεῖον αϋτῆς, δοθέντων των έν μιᾷ στιγμῇ ύπαρχόντων συντελεστῶν τής παραγωγής νά είναι δυνατόν νά δεικνύη την σχέσιν (ratio) των όριακῶν δαπανῶν παραγωγής δύο άγαθῶν.

Οϋτω έκαστον σημεῖον τής καμπύλης ταϋτης δεικνύει τίνος ποσοϋ συνολικῶς εκ του άγαθοϋ α και τίνος ποσοϋ συνολικῶς εκ του άγαθοϋ β είναι δυνατή ή βπαρξίς υπό την προϋπόθεσιν δεδομένων ποσοτήτων συντελεστῶν τής παραγωγῆς και προτιμήσεων των καταναλωτών.

Του Viner ή συμβολή υπήρξε έκτάκτως σημαίνουσα, πρώτον μεν διότι εις τὸ σύγγραμμα αϋτοϋ «The theory of international trade» έδωσε μιαν άνεϋ προηγουμένου και από πάσης πλευρᾶς πλήρη έκθεση και διατύπωσιν των κατά καιρούς επικρατεστέρων θεωριῶν περι διεθνούς έμπορίου, και δεύτερον διότι έ χρησιμοποίησε κατά τρόπον άπολύτως πρωτοποριακόν την κλασικήν θεωρίαν του διεθνούς έμπορίου εις την θεωρητικήν άνάλυσιν των τελωνειακῶν ένώσεων προσηνεγ-

κῶν γέαν θεωρίαν τελείως διάφορον καὶ σαφῶς ὑπερτέραν οἰασθήποτε πρὸ αὐτῆς ὑπαρξάσης.

Ὁ Keynes καὶ ἡ θεωρία τοῦ διεθνoῦς ἔμπορίου

Ὡς γνωστόν, τοῦ Keynes ἡ κυρία συμβολὴ εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἀνάλυσιν συνίσταται εἰς τὴν ὑποστήριξιν τῆς ἀπόψεως ὅτι κατὰ χρονικὰ διαστήματα παρατεταμένα, ἐνδέχεται νὰ ὑπάρχη μόνιμος, τρόπον τινά, ὑποαπασχόλησις. Προσωρινὴ ὑποαπασχόλησις θεθαίως—ἢ ἀποκαλουμένη καὶ ὑποαπασχόλησις τριβῆς (frictional unemployment), ἦτο δυνατόν καὶ ἀνεγνωρίζετο ὅτι ἐνδέχεται νὰ ὑπάρξη καὶ ὑπὸ τῶν κλασικῶν καὶ ὑπὸ τῶν νεοκλασικῶν οἰκονομολόγων.

Αὐτὸς οὗτος ὁ Keynes δὲν ἀπεπειράθη πλήρως συγκεροτημένην διατύπωσιν τῶν ἀπόψεων του εἰς τὸν τομέα τοῦ διεθνoῦς ἔμπορίου, παρ' ὅλον ὅτι ἐπὶ μίαν εἰκοσιπενταετίαν ἡ ἐπιρροή του ἐπὶ τῆς πολιτικῆς τοῦ διεθνoῦς ἔμπορίου ὑπῆρξε μεγίστη καὶ συνεχῆς.

Κατὰ κάποιον περιεργον τρόπον, πρόδρομος τῆς Κεϋνσιανῆς (εἰσοδηματικῆς) ἀναλύσεως εἰς τὰ τοῦ διεθνoῦς ἔμπορίου ὑπῆρξε ὁ Σουηδὸς R. Ohlin. Παρετήρησεν οὗτος ἂν καὶ οὐχὶ κατὰ πλήρως συστηματικὸν τρόπον, ὅτι μὲ μόνον τὰς ἀλλαγὰς τῶν σχετικῶν τιμῶν (relative prices) δὲν ἐξισορροπεῖται τὸ ἰσοζύγιον πληρωμῶν, ἀπαξ καὶ ὑποστει μίαν διαταραχὴν. Εἰδικώτερον, ὁ Ohlin παρετήρησεν ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ προβλήματος τῶν Γερμανικῶν ἐπανορθώσεων, ὅτι μόνον διὰ μεταθιβάσεων εἰσοδηματικῶν, ἦτο δυνατόν νὰ πραγματοποιηθῇ μία εἰς τοιαύτην κλίμακα μετατόπισις διεθνῶς ἀγοραστικῆς δυνάμεως. Αὐτὴ ἡ παρατήρησις συνέπεσεν μὲ μίαν ἄλλην ἐμπειρικὴν διαπίστωσιν τοῦ Taussig, ὅταν οὗτος ἐμελέτα τὸ ἰσοζύγιον πληρωμῶν διαφόρων χωρῶν πρὸ τοῦ 1914, ἡ ὁποία συνίστατο εἰς τὸ ἐξῆς: Μέγιστα ἀξομοιώσεις τῶν κοινῶν τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν ἐγένοντο μὲ ἐλαχίστην ἢ καὶ σχεδὸν οὐδεμίαν διατάραξιν τῶν σχετικῶν τιμῶν. Ἐχρηάσθη θεθαίως τὸ ἀναλυτικὸν σχῆμα τοῦ Keynes διὰ νὰ ὑπάρξη ἡ ἀπάντησις εἰς τὰς ἀπορίας τοῦ Taussig ἧτις ἀπάντησις εἶναι ὅτι, πολλάκις, καὶ ἴσως κατὰ κύριον λόγον, τὸ ἰσοζύγιον πληρωμῶν ἀπαξ καὶ διαταραχθῇ ἐξισορροπεῖται διὰ τῶν διορθωτικῶν μετατοπίσεων διεθνῶς τοῦ εἰσοδήματος. Εἶναι ἀξίον σημειώσεως ὅτι ὅταν διεξήχθη ἡ συζήτησις αὕτη μεταξὺ Keynes καὶ Ohlin (1929) ὁ Keynes ὑπεστήριξε ἀπόψεις τελείως μὴ—Κεϋνσιανὰς τρόπον τινά. Ὑπῆρξε ἔργον κυρίως τῆς νεωτέρας γενεᾶς τῶν Κεϋνσιανῶν οἰκονομολόγων, ὡς τῆς Joan Robinson καὶ τοῦ J. E. Meade, νὰ διατυπώσουν μὲ θεωρητικὴν αὐστηρότητα ἀλλὰ καὶ ἐνδελέχειαν, τὰς προϋποθέσεις καὶ τὸ μέτρον τῆς συμβολῆς πρῶτον μὲν τῶν ἀλλαγῶν τῶν πρῶτων τιμῶν, ἐν συνεχείᾳ δὲ τῶν ἀλλαγῶν τοῦ εἰσοδήματος, εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἰσορροπίας εἰς τὸ ἰσοζύγιον πληρωμῶν χώρας τινος, ἀπαξ τοῦτο ὑποστει διατάραξιν τινά.

Μελλοντικαὶ τάσεις καὶ προοπτικαὶ

Βεθαίως ὑπάρχουν πολλὰ κενὰ εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ διεθνoῦς ἔμπορίου, πλεῖστα τῶν ὁποίων δὲν ἦτο δυνατόν ἔστω καὶ νὰ μνημονευθοῦν εἰς μίαν τόσον σύντομον ἀνασκόπησιν.

Μελλοντικῶς, θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποθέσῃ τις, ὅτι ἡ θεωρία θὰ ἦτο σκόπιμον

νά στραφή πρὸς διατύπωσιν σχημάτων τὰ ὁποῖα θὰ ἐλάμβανον ὑπ' ὄψιν των συστηματικώτερον τὴν σημερινὴν πραγματικότητα μὲ τὰς διαφόρους μονοπωλιακὰς πωλώσεις τὰς ὁποίας παρουσιάζει.

Ἐπίσης θὰ ἦτο σκόπιμον, παρ' ὅλον ὅτι τοῦτο θὰ παρουσίαζε πραγματικῶς τεραστίας τεχνικὰς δυσχερείας, νὰ ὑπάρξῃ μία πληρεστέρα διασάφισις τοῦ προβλήματος τῶν κατιόντων ἐξόδων καὶ ἴσως συστηματικωτέρα διατύπωσις θεωρητικοῦ σχήματος ἢ σχημάτων διὰ τὰς διαρθρωτικὰς ἀλλαγὰς τὰς δυναμένας νὰ ἐπέλθουν μέσφ τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου εἰς οἰκονομίαν τινα, ἀντὶ τῆς, ὡς μέχρι τοῦδε συνέβαινε, ὀλοκληρωτικῆς σχεδὸν συγκεντρώσεως τῆς θεωρητικῆς ἐρεῦνης εἰς τὰς ὀριακὰς ἀλλαγὰς τῶν διαφορῶν μεταβλητῶν τῆς οἰκονομίας.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

ΚΕΝΤΡΟΥ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΑΝΩΤΕΡΑΣ ΣΧΟΛΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

1. Ἐπιτροπῆς Σπουδῶν τῆς Ἐθνικῆς Γαλλικῆς Ἐπιτροπῆς Παραγωγικότητος :
Ἐννοιαὶ καὶ ὀνοματολογία τῶν τεχνικῶν ὄρων τῆς Παραγωγικότητος.
2. Βρετανικοῦ Συμβουλίου Παραγωγικότητος :
Καλύτεροι δρόμοι διὰ τὴν αὔξησιν τῆς Παραγωγικότητος.
3. Ἰω. Λ. Χρυσοχοῦ :
Ἡ ὀργάνωσις τοῦ ἑαυτοῦ μας
(Ἀπὸ τὸ Σχολεῖον εἰς τὴν ζωὴν — Βασικὰς ἀρχάς).
4. Μ. Ε. Γεωργιάδου :
Εἰσαγωγή εἰς τὰς μεθόδους ἐρεῦνης τῆς ἀγορᾶς.
5. Ἰω. Λ. Χρυσοχοῦ :
Ὀργανωτικὰ Ἀνάλεκτα (Τόμος Α').